

Kalmár Ágnes

„Nem tudok más múzeumot, ami úgy nyílt volna meg, hogy nem volt gyűjteménye”

– *Mesélj, kérlek, az intézmény megalakulásának előzményeiről és arról a közegről, amelyben az intézmény létrejött.*

– 1979 az ENSZ által meghirdetett Nemzetközi Gyermekév volt. Ez akkor alkalmat adott arra, hogy egy sor, egyébként már talán évtizedek óta lappangó és dédelgetett tervnek teret és helyet adjon. En, ugye, a saját területemen gondolkodom, a játék területén. A 20. század folyamán legalább négyszer akartak például gyermekmúzeumot vagy játék-múzeumot létrehozni. Persze a szándék mindig más volt, attól függően, hogy a kornak mi volt a gyermekek nevelésére vonatkozó elképzelése. 1914-ben, amikor országos gyermekévet szerveztek, akkor hihetetlen nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy a gyerekeket szemléljék, a gyerekek teljes környezetét, nevelését, tanulmányait, ruházatát, tankönyveit, gyerekkönyveit. Mindent figyelembe vettek. És hát, ugye, ez is több egymást követő évnek, sőt évtizedeknek volt a következménye. Aztán akartak az ötvenes években is játék-múzeumot, aminek az alapja egy akkori gyűjtemény volt. Azután a hatvanas években is megfogalmazódott ez az igény, elsősorban a magángyűjtők részéről, mert magángyűjtemények mindig is voltak, párhuzamosan az európai jelenségekkel, és Európában divat lett a játékgyűjtés. De szerintem ezeket a fogalmakat mind újra kell majd gondolni, tehát, hogy a gyűjtemény mit jelentett pl. a 19. században és mit jelent most.

Az UNESCO Nemzetközi Gyermekév tehát 1979-ben volt, de már korábban meghirdették. Ez is egy folyamat volt. Ha a hetvenes évek itthoni helyzetét tekintjük, arról sokat tudunk, mert sokat lehet hallani a tévében, rádióban. Már csak azért is, mert a táncházmozgalom is most ünnepli 40 éves jubileumát. A Fiala Nép művészek Stúdiója¹

Kalmár Ágnes (1956) Kecskeméten született. 1975-ben érettségizett, majd rajz–matematika szakot végzett a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán. Ezt követően az ELTE művészettörténet szakán szerzett diplomát. 2008-ban elvégezte az ELTE Művészettörténeti Intézet doktori iskoláját, a doktori fokozat megszerzése előtt áll. 1979-ben a Naiv Múzeumban kezdte muzeológusi pályáját, majd az intézmény megalakulásától, 1981-től a Szókraténuszban dolgozik. 2001 óta a múzeum vezetője. Fő tevékenysége az első magyar játéktörténeti gyűjtemény létrehozása, a magyar játékkultúra kutatása és közzététele, a szomszédos országokkal való szakmai kapcsolat kialakítása. Közel száz játékiállítás rendezője itthon és külföldön.

---

1 Ez az időszak a táncházmozgalom, a népművészet 20. századi felfedezésének időszaka volt. A népzene és néptánc mellett felfedezték a kézművességet is. Nyári táborokban és tanfolyamokon lehetett a különböző kézműves-tevékenységeket megtanulni. A bekapcsolódó művészek a népművészet újrafogalmazásával a hétköznapi tárgykultúrát kívánták gazdagítani. A Fiala Nép művészek Stúdiója, melynek – mások mellett – alapító tagjai voltak az interjúban is említett Nagy Mari és Vidák István, a mozgalmat összefogta és a szakmai fejlődésnek keretet adott. Csoóri Sándor publikálta a Stúdió indulásakor gondolatait, Érték és időszerűség. Jegyzet a Fiala Nép művészeti Stúdiójáról címmel a Tiszatáj című folyóiratban. (Tiszatáj 1973/8.) Az FNS-ről összefoglaló írás dr. Bánszky Pál: A megújuló faragó hagyomány című kötetében olvasható. (Kecskemét, 2000.)

1972-ben alakult meg. Ezek az ifjú népművészek dr. Bánszky Pálhoz tartoztak, mert ő volt akkor a Népművelési Intézetben a vizuális művészeti osztály vezetője, és ahhoz az osztályhoz tartozott a bábművészettől az avantgárd művészetig minden. A Népművelési Intézet emlékeim szerint, 1951-ben alakult, és a feladata a tömegkultúra alakítása volt. Ennek lett része a gyermekek környezetének alakítása is. Magyarországon 1952-ben Játékfelülvizsgáló Bizottságot² hoztak létre, aminek egyik feladata az volt, hogy mindent kitiltson, ami a régi tagadott rendszerből származik. Úgyhogy nem egy játékkészítőt ismerek, aki úgy kezdte a játékkészítő tevékenységét, hogy a fölszámolásra ítélt játékgyárakból hordta el a még megmaradt, végkiárusított tárgyakat, és azzal vásározott, búcsúzott. Tehát egy sokkal hosszabb és bonyolultabb folyamat volt a hetvenes évek előzménye. Az FNS, ami ennek a stúdióknak a rövidítése volt, ez az úgynevezett nomád nemzedékhez tartozott. Ennek pedig része volt az építészet, az irodalom, a táncművészet, a zene, a népzene. A fő alapgondolat az volt, hogy a magyar nép kultúráját kell művelni, folytatni, ami akkor a paraszti, tehát a magyar falvak kultúráját jelentette. Most megint csak a játékhoz szeretnék visszafordulni. Létrejött a kézműves játékkészítő kultúra minden területen, például a gyermekfoglalkozások területén, és ez három emberrel, Nagy Marival, Kardos Marival és Vidák Istvánnal kezdődött. Mind a három nagyon jól ismert név. Nagy Marit, Vidák Istvánt³ nem kell mondanom, Kardos Marinak⁴ is nagyon sok könyve ismert a fazekasságról, annak az oktatásáról. Egyébként, hogy kicsit közvetlenül is kapcsoljam, ő Sipos Mihálynak, a Muzsikás együttes primásának a felesége, tehát ez ugyanaz a kultúra, csak egyik a zenében, a másik a tárgyalgó tevékenységben. Egyébként Kardos Mari volt az első a Szókraténusz Játékmúzeum és Műhelyben, aki játékkészítő kézműves-foglalkozásokat tartott óvodásoknak és ez még 1981-ben, 1982 legelején volt. Tehát tulajdonképpen ezeket a jelenségeket a ház közvetlen előzményeinek tudom tekinteni. Nagy Mari, Kardos Mari, Vidák István nyaranta táborokba járt, művésztelepeken, a művészek gyermekeinek tanítottak egyszerű tárgykészítést. Nagy Mari gyékényből, Kardos Mari papírból, az István meg szintén valamilyen természetes anyagból készített játékokat a gyerekekkel. Aztán ez egyre fejlődött, mert Tokajba, a művésztelepre jártak, ahol mindig volt valami közös, meghirdetett program. 1975-ben a játék volt. Nagyon sokan csatlakoz-

2 A Minisztertanács 1952-ben állította fel a Játékfelülvizsgáló Bizottságot, amelyben a minisztériumok által delegált szakemberek mellett az iparosok érdekképviselője is helyet kapott. A bizottságnak lényegében minden, Magyarországon gyártott és tervezett játékot be kellett mutatni. Egy évvel később, minisztertanácsi határozattal, szovjet mintára, a Zagorszkban működő intézetet másolva megalapították a Játéktervező Intézetet. A központi intézkedéssel arra kötelezték a játégyártással, illetve -tervezéssel foglalkozó cégeket, hogy ott, egy központi irodában terveztessek meg a játékokat. (<http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=35345%C2%A0&print=1>, 2012.04.24.)

3 Nagy Mária és Vidák István az 1970-es évek elején fellépő „nomád nemzedék”-hez tartozva Gödöllőről, művésztelep háza tájáról indult el a népművészet megújítását kereső programjával. 1972 és 1982 között, az egész magyar nyelvterületet bejárták, kutatták és művelték a kósárkötés különböző ágait. 1974-ben Népművészet Ifjú Mestere címet kaptak. 1979-től igazi nagy szenvedélyükké vált a nemezkesztés. Azóta folyamatosan kutatják, művelik és tanítják honfoglaló ősaink hagyatékát, a szőr, a gyapjú megmunkálását. Az 1980-as évek elejétől részt vettek Kecskeméten a Szókraténusz Játékmúzeum és Műhely szakmai tevékenységének megalapozásában, a hagyomány és a játékkultúra műhelyprogramjának kidolgozásában, kivitelezésében, terjesztésében. 1986-tól tagjai a Magyar Alkotóművészek Országos Szövetségének, mint textilművészek, és egyben elindítói is lettek a hazai és nemzetközi nemezoktatásnak. Számos tanulmány és könyv szerzői. 2010-ben mindketten elnyerték a Népművészet Mestere címet. (<http://www.studiolum.com/nm/hu/nagymaria.htm>, 2012.04.24.)

4 Kardos Mária keramikus, számos módszertani publikáció szerzője. 1982–1987 között a Bárczi Gusztáv Gyógypedagógia Tanárképző Főiskola kerámia szakkörét vezette. 1984 óta a Budapesti Tanárképző Főiskola Vizuális Nevelési Tanszékén dolgozik.

tak ehhez a programhoz, függetlenül attól, hogy képzőművész, kézműves fiatal, szobrász, építész, amatőr vagy pedagógus. Akkor Tokajban mindenki játékot tervezett. Nagy Mari ott tervezte meg a ma már bizonyos értelemben fogalomná vált játéktípusait is, például a vesszőből fonott kiskocsikat, faanyaggal kombinálva. Ez nagyon sikeres program volt. Ezt követte 1976-ban a Csillebérci Úttörőtábor. 1976-ban én már nem gyerek voltam, mert akkor már leérettségiztem, de gyerekkoromból tudtam, hogy a legjobbak mentek a Csillebérci Úttörőtáborba. 1976-ban szakítottak a tábor korábbi programjaival, bár a keretek valószínűleg megmaradtak, például az úttörőnyakkendő, de ott a kézművesek tartották a foglalkozásokat: Vidák István, Nagy Mari, Székely Éva, Dugár János⁵, aki, ugye, itt lakik Lakiteleken, fazekasmester. Azután Balatonszepezden is, az Etyeki Műhelyben is nagyon korán voltak játékkészítő kézművestáborok és rendkívül sikeresek voltak. Tehát érintetté tudták tenni a gyerekeket, és valószínűleg nagyon nagyerejű volt ez a fölismerés az emberek részéről, és ezért is csatlakozott nagyon sok fiatal. Az ember saját környezetét tudja alakítani, bele tud valamibe szólni, a saját ízlése, kedve, kívánsága szerint alakítani tudja. Meg valószínűleg ezek közösségek voltak, és ennek is hatalmas nagy ereje volt. Nyilvánvaló, hogy ehhez kellett nagyon erős személyiségek. 1978-ban hirdették meg a Gyermekévet, és 1979-ben hihetetlen sok rendezvény volt ennek szellemében. Például, amibe én bekapcsolódtam, az egy kalocsai nyári tábor volt, ahol a résztvevők együtt dolgoztak Vidák István vezetésével, vesszőből térelválasztó elemeket, egyszerű kunyhókat építettek. Dugár János szabadtéri kemencéket épített, és ez akkor nagyon nagy újdonság volt. Ez a kalocsai nyári tábor hihetetlen nagyszabású volt, rengeteg gyermeket és embert megmozgatott. A Nemzeti Galériában 1979-ben hatalmas játékkiállítást rendeztek, aminek meghatározó része volt ez a kézműves játékkészítő kultúra, a fiatal népi iparművészek játékaik.⁶ Nyílt Gödöllőn és Szentendrén is játékkiállítás, és egymást követték ezek a kiállítások. Ez idő tájt Bánszky Pál megyei múzeumigazgató lett itt Kecskeméten, és az ő gondolata volt, hogy kéne egy intézmény ezeknek a táboroknak és kézműves játékkészítő tevékenységeknek. Az alapgondolat az volt, hogy majd lesz egy kis gyűjtemény, népi játékok gyűjteménye és játékkészítő műhely. De azért ez a kezdetkor nem látszódott ennyire világosan. Már az épület tervezésekor is fölmerült a funkció kérdése, mert egy építész szereti tudni, hogy mit tervez. Én akkor már mint az intézmény jövőbeni dolgozója jártam tervtárgyalásokra. Az előzménye ennek röviden az volt, hogy én nyaranta dolgoztam mindig valahol, és 1976-ban megnyílt a Naiv Múzeum. Hát, ugye, az nagyon nagy újdonság volt, szép volt, és engem is lenyűgözött. Szakdolgozatom témájaként a naiv művészetet és gyermekművészetet választottam, és ilyenformán bejártam a Naiv Múzeumba anyagot gyűjteni. Emellett pedig nyaranta dolgoztam teremőrként mint diák. És akkor, '78-ban lehetett már tudni, hogy esetleg létrejön itt egy játékmúzeum, és megkérdezték tőlem, hogy ha létrejönne, szeretnék-e itt dolgozni, mondtam, hogy igen, persze! Nagyon jól hangzott ez. Aztán viszontamentem negyedévre, és nem tudtam, hogy lesz-e belőle valami. Nem is reméltem. Aztán

5 Dugár János fazekasmester, 1974-ben szerezte meg mesterlevelét. Tagja volt a Fialatok Népművészeti Stúdiójának. 1975-ben elnyerte a Népművészet Ifjú Mestere címet. Sokféle anyagból készíti gyerekjátékokat, különböző szakkörökön és táborokban játékkészítő foglalkozásokat tart. Munkássága egyik kiemelkedő területe a cserépsípok készítése. Számos hazai és nemzetközi kiállítás díjazott alkotója.

6 1979 a játszóházi mozgalom születésének az éve is volt. A Magyar Művelődési Intézet jogelődje, a Népművelési Intézet úgy döntött, hogy nagyszabású kiállítást rendez a gyermekjátékokról. Az ötlet az volt, hogy a múzeumban, a kiállítás tereiben a főként népművészeti ihletésű játékokat meg kellene eleveníteni. Hollós Róbertné, az intézet alapító munkatársa kapta ezt a feladatot. Konceptiójában a játszóházi program nem gyerekmegőrzést ígért a szülőknek, hanem aktív együttműködésre, „együttalkotásra”, „együttjátékra” szólította őket. (<http://www.ofi.hu/tudastar/hasznos-mulattato>, 2012. 04. 24.)

tavasszal szólta, hogy jöjjenek a múzeumba dolgozni, mert meglesz. Ez ilyen egyszerű volt. 1979-ben államvizsgáztam, utána volt az a bizonyos kalocsai tábor, amiről már beszéltem. A Népművészeti Egyesület is benne volt a kalocsai tábor szervezésében, az az egyesület, aminek a vezetője szintén Bánszky Pál volt.

– *Hogyan kezdődött a múzeumi pályád? Nyilván összefonódott az intézmény első éveivel.*

– Akkor szeptember elsején ide jöttem dolgozni. Először a Naiv Múzeumban voltam, Pali bácsi már akkor hozta az első játékegyütteseket. Azokat leltároztam, közben a Naiv Múzeum kiállításait is rendezhettem itt-ott-amott, főképpen az időszaki kiállításait. '80-ban már megszületett a döntés a Szókraténusz létrehozásáról. A megye mindennek helyet adott akkor Kecskeméten, ilyen módon elég sokan fölkarolták ezt az intézményt. Igazából az alapgondolatot is többen magukénak tekintik, de Bánszky Pálé volt egyébként az alapító gondolat. Kerényi József, aki Kecskemét város főépítésze volt akkoriban, szintén magáénak érezte az ügyet. Ő a Fiatal Népművészek Stúdiójának szellemében tervezte meg tanítványával ezt az épületet. Az alapgondolat a honfoglaló magyarok lakóépülete, a jurta volt, ez a gondolat ihlette a körterem építésére, és azóta ezerszer bebizonyosodott, hogy a gondolat jó volt. Ez a centrális struktúra a közösségeket is összevonja egy-egy tevékenység kapcsán, és e köré építette tulajdonképpen a többi funkciót. Egyébként Makovecz Imre szeptember 4-én írt a jubileumunkra néhány sort, néhány gondolatot, amelyben a keletkezés közvetlen előzményeit értékeli nagy vonalakban. Azt azért hozzá kell tenni, hogy vannak intézményt alapító gondolatok, és amikor létrejön egy intézmény, akkor önmaga is létrehoz újabb gondolatokat, önmaga is összefogja mindazokat a szándékokat, erőket, ami ezen a területen abban az országban megnyilvánul. Ezek sok esetben az alapítók által még nem látott gondolatok. Az intézmény indulásakor az első együtteseket dr. Bánszky Pál hozta, méghozzá budapesti, az ismerősi körébe tartozó családok, közöttük régi polgári családok játékaik voltak ezek. Az Iparművészeti Múzeumban dolgozott a felesége, Kiss Éva, aki művészettörténész volt. Nagyon sok játékegyüttes idekerült az Iparművészeti Múzeum dolgozóinak családjából. Aztán kiderült, hogy sokan őrzik gyermekkori játékaikat, és tényleg senki nem számított rá, hogy ennyien. Nagyon sok olyan család van, ahol semmi mást nem őriztek meg, csak a gyermekjátékokat. Olyan családok is vannak, akik elásták legkedvesebb játékaikat, amikor menekültek. Mennyi olyan jelenségről tud az ember, hogy háborúban, akár hadifogságból, semmi mást nem hozott a távolból hazatérő katona, csak egy játékot a gyermekének. Ismerek olyan ügyvédet is, aki feladta a foglalkozását és játékokat készített a második világháborúban. És bizony az emberek, mert akkor megváltozott az érték szerepe, akár az arányaikat is odaadták egy-egy szép játéktárgyért, amivel örömet szereztek a gyermekeiknek, amivel akár rövid időre is, de kiemelték őket abból a nem jó köznapiságból, ami akkor a mindennapjaikat kísérte. Na és hát, igazából nagyon hamar formálódott az intézmény, ami 1981. december 4-én megnyílt. Én akkor igencsak fiatal voltam, és a múzeummal bíztak meg. Nem azt jelenti, hogy nem tartottam foglalkozásokat, de nagyon lekötötte a figyelmemet, hogy egyáltalán mi lehet ez a gyűjtemény, mert megint csak azt tudom mondani, hogy ami nyilvánvalónak tűnik most, akkor nem volt az. Soha életemben nem láttam ilyen játékokat, ami most a gyűjteményben van. Mondjuk dr. Moskovszky Éva⁷ magángyűjteményében elég hamar láttam, de hát abban a sokféleségben nem vettem észre rögtön minden részletet. Sok dologról azt hittem, hogy újdonság, például, hogy a puzzle, az egy új találmány és akkor kiderült, hogy kitalálták az 1760-as években. Vagy az, hogy a malomjáték már az ókorban is volt, hát ki tudott erről? Nem nagyon tudott róla az ember. Itt ügyet-

⁷ Dr. Moskovszky Éva a legjelentősebb hazai magántulajdonú játékgyűjtemény tulajdonosa. 1998-ban nyílt meg Székesfehérváron a Fehérvári Babaház – Moskovszky Gyűjtemény.

lenkedtem. Emlékszem, hogy még akkor Máté fiamat vártam, mert ő '80 őszen született, és innen, a szalagház erkélyéről fényképeztem, hogy épül a Szórákaténusz. Gondolkoztam és bedobáltam mindenféle cetliket házakhoz, hogy mi a játékokat gyűjtjük. Szóval az ember ügyetlenkedett. Én nem néprajzkutató voltam, és művészettörténeten ezt nem tanultuk. Nálunk ez szóba se jött, pedig volt muzeológia óránk, és én nem levelezőre jártam, hanem nappalira, tehát nem arról van szó, hogy lemaradtam valamiről. Na és akkor nagyon hamar kialakult, hogy Jávorné Kolozsváry Judit pszichológus lett a múzeum vezetője.

– *Ő hogyan került ide, miért éppen pszichológus kezdte el vezetni az intézményt?*

– Én azt hiszem, hogy akkor a megyei vezetéssel együtt határozták meg, hogy ki kerüljön az intézmény élére. Úgy tudom, hogy akkor két ember került szóba, és mivel még akkor ebben a házban nem folyt természetes anyagokból való játékkészítés, egy olyan szakembert kerestek, aki a gyerekek kultúrájához, lelkéhez legjobban ért. Lehet, hogy olyat kerestek, aki kicsit másképpen közelít a gyermekekhez. Szóval én ezekben nem láttam bele akkor. Kolozsváry Judit 1983. december 31-ig volt igazgató, 1984. január 1-jétől jött dr. Kriston Vízi József néprajzkutató és népművelő, aki 2000. december 31-ig volt az intézmény vezetője. Ő Egerből jött ide, és neki ott már voltak játékkutatásai. Aztán '84-ben Váczi Mária volt a következő munkatárs, tehát a harmadik, aki népművelőként jött ide Kiskunfélegyházáról, ahol a művelődési házban dolgozott. Magas minőségű szakmai munkája okán terelődött rá a figyelem és hívták meg Kecskemétre. 1982-ben dr. Bánszky Pál idehívta Gödöllőről Nagy Marit és Vidák Istvánt. Vidák István nem volt státusban, de ők, mint ahogy tudjuk, mindent együtt végeztek, tehát együtt dolgoztak itt a házban '82-től. Volt még gyűjteménykezelő, aztán más szakalkalmazott tulajdonképpen nem volt. Így folyt a háznak a munkája. Akkor az alkalmazottak köre sokkal bővebb volt, mint most. Voltunk tizenketten, ma meg öten, és ebből is van, aki részmunkaidős.

– *Hogyan változott a múzeum profilha? A tárggyűjtés volt és maradt a legfőbb cél?*

– A figyelem fokozottan a műhelytevékenységre irányult. A gyűjtemény egyfelől szinte magától gyarapodott. De most olyat kérdezni, hogy mi volt az embernek a gyűjtési koncepciója, hát először is az, hogy semmi nem volt, legyen már valami. Aztán meg a magyar nyelvterület játékkultúráját volt hivatott gyűjteni tárgyokban, írott dokumentumokban, képekben, hangfelvételen, tehát mindenféle formában. És ezt nem volt olyan könnyű gyűjteni. Az, hogy népi gyermekjáték-gyűjtemény legyen, az egy szép cél volt, de azért a '80-as évektől népi játékokat gyűjteni... Mít tudtál gyűjteni? A népi játék nem az, amit elraktok otthon, az legtöbbször elvész. Olyat lehetett beszerezni, amit az idősek földéreztek gyerekkorukból. Úgyhogy nem a népi játékok szaporodtak gyorsabban, hanem az egyéb más, polgári meg ipartörténeti gyűjtemény. Most húszezer tárgynál biztos, hogy több van, de nehéz megmondani, hogy mi számít egynek. Én kezdetektől fogva a magyar játékkultúrát próbáltam gyűjteni, nagyon-nagyon nehéz volt, először is arról tudtunk a legkevesebbet, mert irodalma a nyugat-európai, vagy akár a keleti játékkultúrának már volt, de a hazainak nem. A másik az, hogy a magyar játékkultúra gyűjtését nyilvánvalóan a szomszédos országokkal együttműködve kéne csinálni, ez se olyan egyszerű dolog. Én ezért sokat próbálkoztam kapcsolatot teremteni szomszédos országokkal.⁸

A 30 év nagyon gazdag volt, mindannyian el tudjuk mondani, hogyan változott az intézmény tartalmi munkája. Az intézmény elnevezése is változott, mert úgy nyílt meg

8 Kalmár Ágnes 1993-ban megszervezte a cseh, szlovák, magyar játékkonferenciát. Amikor Szlovákiában, Kékkőn (szlovákul *Modrý Kameň*) játékmúzeum alakult, akkor Kecskemétről vitt ki játékokat, és ő rendezte az első játékkiállításukat.

'81-ben, hogy Szórákaténusz Játékműhely és Múzeum, aztán átesett a ló túloldalára, és Szórákaténusz Játékmúzeum lett. A kilencvenes években kapta a mai nevét, hogy Játékmúzeum és Műhely. Közben persze a múzeumról való gondolkodás is módosult. Például mikor én elkezdtem dolgozni, akkor a műtárgyakat önmagukban szemlélték, ezt mutatta a leltározás is egyébként, mert egyenként leltároztuk be. Most már olyan törvény van, ami egységében szemléli egy-egy családnak vagy egy-egy játékkészítő műhelynek a játékkészítő kultúráját, a leltári számok mutatják ezt. Tehát a tárgyak csak alszámokként szerepelnek, az emberi történetek, a személyes történetek és a kultúra, amelynek részei, azok tulajdonképpen ezeknek a tárgyaknak az összefoglalóivá váltak. Ami a Szórákaténuszt illeti, mindenféleképpen kinőttük a kereteket, hiszen már eleve olyan környezetbe épült, ami nagyon körbehatárolt. A múzeum mindkét tevékenységére vonatkozik ez. Magyarország országos gyűjtőkörű múzeuma egyébként a mienk, annak ellenére, hogy megyei keretekben működünk kezdetektől fogva. Bár az is egy érdekes dolog, nem tudok más múzeumot, ami úgy nyílt volna meg, hogy nem volt gyűjteménye. Magyarán szólva: nem lehetett volna múzeumnak nevezni. Mert mindaz, amitől múzeum a múzeum, abból itt akkor semmi nem volt. Ma már persze megvan az országos elismertsége, és bőven megvan a szükséges gyűjteménye is. Sajnáljuk, hogy a gyűjtemény apró, finom szépségeit nem tudjuk bemutatni, amitől igazában véve szép lenne és értékes a kiállításunk.

– *A műhely iránti érdeklődés hogyan alakult? Egyenletes volt, vagy voltak benne hullámok a kezdetek óta?*

– Az a helyzet, hogy a műhely iránti érdeklődés, ez egy összetett dolog már megint csak, mert a műhelynek is nagyon sokféle tevékenysége van. Nyilvánvaló, hogy kezdetben, amikor még sehol az égvilágon, vagy csak egy-két elszórt helyen volt az országban ilyen, ehhez hasonló tevékenység, akkor hihetetlen nagy figyelem fordult ide. Azóta azért, mint ahogy a jó dolgok szoktak, elterjedt ennek a kultúrája. Nemcsak szervezett szabadidős tevékenységként különböző művelődési házakban, gyermekintézményekben vagy más múzeumokban, hanem a pedagógiában, az oktatásban is. Ez követendő minta, példa lett. Most nyilvánvaló, hogy ha már nemcsak itt van, hanem már van itt is, ott is, amott is, sőt esetenként ugyanazokat a szakembereket is hívják meg a különböző helyekre, hát akkor megoszlik ez a figyelem. Én ezt nem kudarcnak, hanem sikernek érzem. Azért a háznak van egy atmoszférája, ezt viszont sikerült megőriznünk a mai napig. Másfelől pedig a műhelytevékenység az elmúlt 30 év összes tapasztalatával, gyakorlatával együtt folyik, amit azért nem lehet pótolni.

Még egy dolog mutat arra, hogy ennek milyen sajátos és szimbolikus atmoszférája van és ezzel kicsit arról is beszéllek, hogy itt a látogatói szokások is változnak. Nyaranta megnövekedett azon látogatóknak a létszáma – és most a műhelymunkáról van szó –, amikor a nagymama a külföldön élő gyermekeinek a családját, tehát az unokáit elhozza, akik nyáron hazajönnek hozzá. Ők ide hozzák el ezeket a gyerekeket. Nem a többi, egyébként hasonló tevékenységet űző intézménybe, hanem ide. Ez mutatja, hogy szimbolikus jelentése is van ennek a háznak. Azt egészen fontosnak és jelentősnek tartom még, hogy bizonyos foglalkozási formák szezonálisak, mint például az Aprók Tánca.⁹ Szezonális, mert ahogy a jó idő közeledik, annál inkább mennek a szabadba, de télen meg nagyon sokan jönnek. Az Aprók Tánca egy nagyon összetett foglalkozási forma. Te nagyon jól tudod, szerintem, hogy ennek a reneszánsza nem hanyatlik, tehát erre igény van az embereken. Olyan közösségi igény van, ami azért nem múlik. És mint mondtam, ez a tér erre ideális. Egész

⁹ Az Aprók Tánca kéthetente, szombatonként kerül megrendezésre. Andó Ilona és a Hegedűs együttes várja a népzene, néptánc, népmese, kézműveskedés iránt érdeklődő kisgyermeket és szüleit.

egyszerűen összefogja az embereket, az itteni résztvevőket. Főként családok jönnek el, és úgy tűnik, hogy a családok számára még így is, hogy ez egy nyilvános program, van egyfajta intimitása, bensőséges hangulata, ilyenfajta tevékenységi forma nem olyan sok van. Van társasjátéknappunk minden hónap utolsó szombatján, ahová baráti körök, családok járnak, és szünni nem akaró lelkesedéssel. Ugyanez a fajta érdeklődés övezi húsvét hétfőjén a Kápolna réten a programjainkat. Erre az ország minden részéről jönnek, ez is csak azt mutatja, hogy valami olyat kap, amit máshol meg nem kap meg. És a kiállításainkkal is mindenütt jelen vagyunk, például Balatonfüreden, a Jókai-villa leányszobájában ott vannak a játékaink eredetiben, illetve a műtárgyainkról készült másolatok. Nagyon sok a tartalék az intézményben. Azt mi is tudjuk, hogy vannak dolgok, amiket meg kéne tennünk, de mindenféle kapacitásunk kevés rá. Az viszont nagyon rossz, hogy nem látsz perspektívát..., és akkor ismétlődnek a helyzetek, ugyanott állsz 151-edszer a körteremben egy-egy kiállítás rendezésekor... tehát nehéz felülemelkedni, hogy na most, mi az a gondolat, amit én mégiscsak közvetíteni tudok újra és újra....

– *Emlékszel-e olyanra, volt-e olyan eset a nyolcvanas években, amikor a politika beleszólt az intézmény működésébe?*

– Közvetlenül nem szólt bele. Arra emlékszem, hogy amikor a cseh–szlovák–magyar játéktalálkozó volt 1993-ban, ami az én mániám volt, akkor jobban figyeltek ránk. Egyébként nagyon sok fiatal vonzott az a tevékenység, ami itt folyt az intézményben, és az az igazság, hogy nemcsak gyermekeket, hanem különböző generációkat is, hiszen tudod, hogy Nagy Mari, Vidák István tevékenysége része volt egy átfogó gondolkodásnak, amiben a gyermek volt a kezdet. Az ország minden tájáról ideérkező fiatalok találták meg itt azt, amire vágytak, előadásokat hallhattak itt, gondolatokat hallottak megfogalmazni. Na most, azt tudja az ember, ha pontosan nem is, de mégis tudja, hogy figyelemmel követték ezeket az összejöveteleket és ezeket a tevékenységeket, hogy mi folyik itt, mert ezekről jelentések készültek. Ilyen módon a politika jelen volt, figyelemmel kísérte, de a politika hozta is létre az intézményt, ők szabták meg, hogy ki legyen a vezető, vagy legalábbis körbehatárolták.

– *Protokolláris látogatásoknak része lehetett-e, olyan intézmény volt ez, amivel dicsekedett a város?*

– Érdekes, amit kérdezel, nem! Hoztak egyébként, de majdnem mindig egy-egy városi vagy megyei vezető személyes, egyéni elkötelezettsége volt. De ahogy én '79-ben ide kerültem és a Naiv Múzeumban voltam, ott tanúja voltam több delegáció érkezésének. Ugyanezt itt nem tapasztaltam meg. De én emlékszem rá, hogy '81-ben, mikor ez megnyílt, '82 elején, annyira nagy kuriózum és kivételes volt ez az egész struktúra a műhellyel és a múzeummal együtt, hogy nem volt olyan nap, hogy ne jött volna ide tévéhíradó, rádió. Nem lehetett tőlük dolgozni jószerivel, így nem is érezte az ember annak a hiányát, hogy a protokoll nem fordul ide. A mi látogatottsági adataink vidéki szinten mérve még mindig jók, de az egész országban csökkent a múzeumok látogatottsága. Ez megint egy összetett dolog, szerintem, mert anyagi okai vannak. Akkor, amikor egy családnak az a gondja, hogy hogyan éljen meg egyik napról a másikra, akkor nem azon gondolkodik, hogy múzeumba menjen. Kell egy állapot, hogy az ember a kultúrát magába tudja fogadni, ahhoz nem csak szabadidő kell. Ha nincs kapacitása az embernek, akkor nem tud vele mit kezdeni.

– *Milyen volt a város és a Szókraténusz kapcsolata?*

– Hogy a városnak meg az intézménynek milyen volt a kapcsolata? Amióta én emlékszem, ez itt a megyeközpontban soha nem volt megoldott dolog, a lehetőségekhez képest.

Az embernek mindig úgy fáj a szíve, hogy itt van a városban az intézménye, és hát nemzetközi híré, meg az egész országban elég jó hírnevet szerzett, meg egyedi intézmény. És mindig arra vágytunk, hogy ott, ahol működünk, talán ott ismerjenek el legjobban. Mi nem érezzük, annak ellenére, hogy ők azt mondják, hogy elismerik. Én úgy látom, hogy a megyeközpontokban a megye és a város együttműködése nem annyira megoldott, mint például a vidéki múzeumoknál. Kivétel nélkül nagyon jól működik az, hogy a város a sajátjának tekinti az ott működő, egyébként múzeumi szervezet tagintézményét, támogatja mindenben, de persze általában nem is sok múzeum működik ezeken a településeken, akár Kiskunfélegyházát, Kiskunhalast vagy Kalocsát tekintve.

– *Gajdócsi Istvánt ismerted-e személyesen, ha igen, akkor hogyan emlékszel rá?*

– Nem különösebben. Még azt akartam Neked mondani, hogy én ebbe csöppentem bele, életem első munkahelye volt, és az első naptól kezdve megszoktam ennek a népszerűségét, azt, hogy szem előtt van, amit csinálunk. Valamikor a kilencvenes években vettem észre azt, hogy akkor, amikor nekünk olyan kiemelt költségvetésünk volt, és persze, hogy figyelt ránk a politika meg a kormányzat, olyan kiemelt költségvetésünk volt, hogy annak csak töredékét kapta mondjuk a kalocsai múzeum. Egyszer konkrétan emlékszem arra az értekezletre, amikor én döbbenetben álltam amellet, hogy össze kell hasonlítani mondjuk 25 ezer forintot 2 millióval, és itt most a nyolcvanas évekről van szó. Tehát nyilvánvaló, hogy volt egy kultúrpolitika, aminek ez része volt, meg a másik, meg a harmadik, nyilvánvaló, hogy nagyon nagyvonalú volt ez a kultúrpolitika. Szeretném objektíven szemlélni, de nem lehet, mert benne voltam. Ha összehasonlítom a nyolcvanas évek másfél millióját a mostani nulla forinttal, akkor úgy el lehet morfondírozni rajta, hogy jól működik-e az intézmény, de hát mégiscsak működik. Közben egyre bővül minden, a gyűjteményünk is, és ez nem panasz részemről, hanem egy helyzet.

Az interjút Sági Norberta készítette